

تاریخ عثمانی انجمنی

۱ تشرین اول
۱۳۳۱

پنجمی سنہ
نومبر ۲۴

مجموعہ سی

سلطان عبدالمجيد خانك سراينده

(دوكتور شيپتسرك خاطراني)

عثماني تاريخك پك مهم ، بونكله برابر بك نقصان برهتي واردر :
پادشاهلرك حيات خصوصيه سي . عثمانلي تاريخي يازاجق بر مؤرخ ايچون
حيات اجتماعيه مزك بو صفحه سي تنوير ايمك زايد مشكلدر ، چونكه
مؤرخلريمز حيات خصوصيه به هيچ اهميت ورمه مشلر . خاطرات طرزنده
اثرلر وجوده كتيرميني تصور ايمه مشلردر . تاريخلريمزك اكثرنده
پادشاهلرك حيات خصوصيه سي ، افكار واقوالي تصادفاً قيد ايدلش برايكي
جمله به منحصر درر .

عثماني تاريخك بو نقصاني اكمال ايچون يكانه وثائق ، اوروپايي
سفيرلرك سياحتنامه لري ، پادشاهلريمزي بالذات كورهن و حضورلرينه
چيقان سفيرلرك رسمي سفارتنامه لري ، بعض سياحلرك خصوصي اثرلريدر .
اون اوچنجي عصر هجري ابتدالرينه كلنجيه قدر بو يولده يازلش مهم
اثرلر موجوددر . دهاسو كرا مولتلكه ، عثمانلي خدمتنده بولونديني
صروده ، عثمانليرك حيات اجتماعيه سنه دائر (شرق مکتوبلري) نده
سلطان محمود ثاني به دائر برطاقم معلومات و يرمش ايسده ، بو تصويورات
سلطان محمود خان ثاينك حيات خصوصيه سنه عائد اولمقدن زياده زمانك
احوال اجتماعيه وعسكريه سنه متعلقدر .

بو طرزده ، سلطان عبدالمجيد خانك حيات خصوصيه سنه دائر يازلش
مهم بر بروتيقه واردركه ، اوده خاقان مرحومك خصوصي طبابتنده
بولونان و كنديسك صوك درجه توجه و اعتماديني جلبه موفق اولان
دوكتور شيپتسرك مکتوبلريدر . بو مکتوبلردن نشر اولونان قسملرينك
مقدمه سنده دوكتور شيپتسره حقتنده ايجمه معلومات واردر :

دوقتور شپیتسر اوستریالیدر . ۱۸۳۹ دە عثمانلی خدمتہ داخل اولدی؛ او زمانلر یکریمی آلتی یاشنده ایدی . استادلی دوقتور (ہیرتل) توصیہ سی اوزرینہ مکتب طیبہ یہ تشریح معلمی تمین ایدلدی . مأموریتک ایلک سنہ لرنده مسلمان اہالینک تشریح عملیاتہ قارشی غلیاتی یکمکہ چالیشدی ، تشریح آلات و ادواتی تدارک خصوصندہ عظیم مشکلاتہ معروض قالدی [۱] . ۱۸۴۴ دە سرریات قسمنی ده عہدہ سنہ آلدینی زمان ، سلطان عبدالحجید خان تہلکہ لی بر خستہ لفتدن قورتارمایہ موفق اولدی ، بو خدمتہ مکافآة ذات پادشاهی یہ طیب خصوصی تمین ایدلدی . ایکی سنہ سوکرا مکتب طیبہ یہ مدیر نصب اولوندی . دوقتور شپیتسر ، بوسورتلہ ، سلطان عبدالحجید خانک توجه و اعتمادینی قازاندی ، عمومک نظر دقت و اہمیتنی جلبہ موفق اولدی . بو وجہ ایلہ ، ۱۸۴۵ دن ۱۸۵۰ تاریختہ قدر سلطان عبدالحجید خانک طیب خصوصیلک وظیفہ سی ایسا ایتدی ، حرہ متہدد دفعہ ل کروب چیقدی ، پادشاہ ایلہ برلکدہ تقرجارده ، بوش زمانلرنده اوزون مصاحبہ لردہ بولوندی ، دورینک رجالتی ، وکلای دولتک طسایعنی غایت یاقیندن تدقیق ایتدی . نہایت ۱۸۵۰ دە استانبولدن مفارقتہ مجبور اولدی . دوقتورک سبب مفارقتی مکتوبلرنده شو طرزده نقل ایدیلور :

۱۸۵۰ سنہ سی ایلک بہارندہ سلطان عبدالحجید خان ترسانہ دە اجرا ایدیلہ جک مراسمہ حاضر بولونمق ایستہ . فقط اوکون بردنبرہ خستہ . لایر ، مراسمہ بولونمق ممکن اولاماز . خلق ، پادشاہک خستہ لفتدن زیادہ ، کندیسہ سوء قصد وقوع بولماسی احتمالدن قورقارک ترسانہ ی تشریف ایتدیکنی استدلال ایدر . فی الحقیقہ اوکوندن اعتباراً سلطان عبدالحجید خانک افکارندہ برتہیج حاصل اولور ، دوقتورہ همان دائمی ،

[۱] مسموعائزہ کورہ مکتب طیبہ طلبہ سی یکی کومولش جنازہ لری چیقاریرلر ، بوسورتلہ تشریح عملیاتی یاپارلردی .

هرکوروشوشونده ، کندیسنک بر فلا کته دوچار اولاجندن قورقدیغنی آکلایر ، یاندن ایرلامنی تنیه ایدر . بوسرهده دوقتور شیپتسهرده معد تهید مکتوبلری کوندریلیر ، درقتور بو مکتوبلری صاقلایارق کیسه برشی سزدرمز . نهایت ۱۸۵۰ سنهسی تشرین ثانیسنده ، سرای ارکاندن برینک رجال دولتن بری طرفندن سلطان عبدالحمید خان زهرله مکه مأمور اولدیغنی خیر آلتجه ، درحال صدر اعظم رشید پاشای کورر ، مسئله ای اطرافیه آکلایر . رشید پاشا غایت عمیق تحقیقاتده بولونور ، تشبک حقیقت اولدیغنی آکلار ، بومنفور وظیفه ای درعهده ایدن شخصی تجزیه ایدر . دوقتور شیپتسهر مسئله ای بالذات پادشاهده آکلایر ، فیا بعد خدمت شاهانه لرنده بولونامه جغنی کمال تأسفه عرض ایدر ، و مساعد لرینی طلب ایلر . سلطان عبدالحمید خان دوقتوره رخصت و برر ، فقط ینه کندیسنی خدمت عثمانیه دن آیرمق ایسته مز ، دوقتوری ویانه سفارتی مستشارلغه تعین ایدر .

۱۸۵۷ ده سلطان عبدالحمید خان خسته لایر ، دوقتوری استانبوله جلب ایدر ، خسته لئی شغایاب اولدقدن سوکرا صالیورمه مک ایتر ، شیپتسهر وکلای دولتک آتزیقه لری آرسنده یاشامق ایسته مز ، طرف پادشاهیدن نابولییه مأمور ایدیلیر .

۱۸۶۰ ده سلطان عبدالحمید خان ینه راحتسز لایر ، دوقتوری تکرار استانبوله کتیرتمک ارزو ایدر ؛ فقط چکدیردیکی تلغرافنامه لریک هیچجری دوقتورک آینه دکز . سلطان عبدالحمید ، معنی ارکانسک بو حرکتدن سوک درجه متأثر اولمش ، حتی اولوم دوشکند . ایکن شهزاده مراد افندییه شکایتده بولونمش ، کندیسنی اک صادق دوستدن آیرمق ایسته یلره قارشلی قلباً حس ایلدیکی نفرتی احساس ایتمشدر .

سلطان عبدالحمید خانک وفاتندن سوکرا دوقتور شیپتسهر عثمانلی خدمتدن چیقمش ، حیاتک سوک سنه لرینی پارسده وویانده بکیرمش ،

نہایت ۱۸۹۵ء دہ سکان ایکی یا شندہ اولدینی حالہ ترک حیات ایلمہ مشدرہ .
 شپیتسہرک سلطان عبدالجید خانک طیب خصوصیلکنده بولوندینی
 سرودہ یازدینی مکتوبلر عالیہ سی تزدندہ کاملاً حفظ ایدلش ، وفاندن
 سوکراک مهم و امراز سیاسیہ دن معدود اولیان قسملری بر آلمان
 مجموعہ سی طرفدن نشر اولونمشدر . بومکتوبلر سلطان عبدالجید خانک
 افکار خصوصیہ سی ، رقت طبعی ، اوروپا سیاسی حقندہ کی ملاحظاتی ،
 بالخاصہ ذات حضرت پادشاهینک والدہ محترمہ لری کل جمال قادین اقدی
 حقندہ کی فرط حرمت و محبتی آ کلامق ایچون اکمهم و ناقدن معدوددر .
 سلطان عبدالجید خان ، تراکت طبعی ، انسانیت پرورانه فکر لری ،
 حریت مذہبیہ سی ، قادینارہ فرط حرمتی ایلمہ ، بومکتوبلر دہ ، نظر دقت
 اوکنده تجسم ایدر . عثمانلی پادشاہلرندن ہیچ برینک افکار و ملاحظاتی ،
 بومکتوبلر دہ اولدینی قدر ، مفصل و مدققانہ قید و ضبط ایدلمہ مشدر .
 اسکیشہر ، ۱۶ تموز ، ۳۳۱

احمد رفیق

— ۹ —

۱۰ اگستوس ۱۸۴۵

دون سراہہ کیتدیکم زمان ، ذات شاہانہ نک حضورینہ براقینجیہ
 قدر تمام آلتی ساعت بکلہ دم ... نہایت حضورہ براقیلدم . سلطانک
 ایلمک سوزلری شو اولدی :

— دیمک ، ہم مهم بر مجادلہ دہ بولوندینمی بیلورسک ؟

— اوت ، ہم دہ ذات شاہانہ لری مظفر اولمشسکر .

دیدم . سلطان عبدالجید سوزینہ دوام ایدرک صوردی :

— خارجدہ بونک ایچون نہ دیورلر ؟

بویوک درہ دہ بومثلہ یہ دائر یکی حوادث آلدینمی سویلہ دم ،

دیدم کہ :

— بابانك وكيلى يالكز بوحادثه يى ذات شاهانه لرينك ايكنجى
وَحَقِيقِ جَلوسرى اولق اوزره تلقى ايدىيور . چونكه مستقلانه مزه مكنزله
كنديكزه سربست بربول آچش اوليورسكز .

بوسوزلر ذات شاهانه نك بك خوشه كندى، ديدى كه :

— فقط بوقراريمك بكانه يه مال اولديغنى ده بيلمكز لازمدر . آلتى يدى
آيدن برى قطعياً آكلادم ، دولتك حالى بك فنا . فقط احوال صحيه مك
مختل بولونشى دولت ايشلريه مشغول اولمامه فرصت ويرمه دى .
تمام بش آلتى آى مدت (صحتم تكرر دوزمه لوبده كندمه بكيدين
برقوت حس ايدنجيه قدر آنجق بوقدر زمان بكدى) رضا پاشانى ايشدن
اوزانلاشديرمايى دوشوندم (رضا پاشانك يرينه اصلاحات طرفدارى
رشيد پاشا بكدى) . نهايت سكز اون كون ايچنده بوقرارم تقرر ايتمه
باشلادى ، فقط بونى ده قاباً عظيم بر مجادله ده بولونارق اجرا ايتدم .
قراريمى هر لحظه تاخير ايدرك اوزون بر مجاهده نفسيه ده بولوندم . كچه
كوندوز راحتم قاچدى ، دائما رۇيالر كوردم . هيچ كيمسه حالى بيلميور ،
كيمسه قراريمه واقف بولونميوردى . نهايت قراريمى موقع فعله قويمق
زمانى كلدى . رضا پاشا كندى منافعى بيم ضعمده آرادينى ايچنون احوال
صحيه مله هيچ علاقه دار اولق ايسته مزدى .

فى الحقيقه رضا پاشانك بندن دائما اوزانلاشديغنى ، ذات شاهانه لرينى
تداوى شرفه مظهر اولديغمدتجه ، بركره اولسون ، صحت ملوكانه لرينى
بندن سؤال ايتمديكنى پادشاهه سويله مكدن كنديمى آلامدم . سلطان
عبدالحميد سوزينه دوام ايتدى :

— بى شمدي به قدر چوجق يرينه قويمورلردى . بوندن صوكر
كندم حكومت ايتك ايستهرم . بيليرسك ، بنده حسن نيت واردر ،
تبعه مك دائما ايدلكنى ارزو ايدرم ، وبونك ايچونده جناب حقت عون
وعنايتيله موفق اولاجنمه امينم .

— ۴ —

مایسک یدنجی کونی ، کوزل برایک بہار صباحی ، قافلہ من یولہ
 دوزولدی . قافلہ نک اوکنده و آرقہ سنده ایکی مزراقلی آلابی ، متعدد
 موزیقہ طاقاری ، ذات شاہانہ نک همان بش یوز کشیدن مرکب سرای
 خلقی کاملاً حربیہ ناظرینک اوکندن کچدی . ناظر قافلہ بی دیزیلرہ
 آیردی ، مهم ذواتک ہر برینہ عسکری محافظلر ویردی . بکا آلی
 بارکبر تخصیص ایتدی ، معیتہ بر ملازم ایلہ ایکی مزراقلی نفر آیردی .
 شوق و شطارتلہ ، درت نعل قوشارق ، کیتدک . رشید پاشا چقنلکی
 بویجہ تمام اوچ ساعت یورودک ، اوکلہ ییکی بورادہ بنہ جکدی . ظریف
 بر قورونک ایچنہ پادشاہک چادیری قورولمشدی . کویلولر غلبہ لک بر حالہ
 بوراہہ طولمشردی ، اورادہ ایلک دفعہ اولارق چوجقار آشیلا ناجقدی .
 اوکون و دہا سوکراکی کونلر ، ہر مولہ موقعندہ ، چوجقار پادشاہک
 حضورندہ آشیلانندی ، ہر برینہ ہدیہ لر ویردی . ذات شاہانہ ، غیر قابل
 ازالہ اثرلری کندیشندہ موجود اولان بر خستہ لقدن تبعہ سنک حیاتی
 بویلہ ضرر سزجہ بر عملیات ایلہ قورناردیقندن طولای بیک نمون اولیوردی .
 بی چادیرہ چاغیردی :

— ہی ، ناصلسک بقالم ؟ یورولدکی ؟ بارکیرلہ بولجیلغہ تحمل
 ایلہ بیلدکی ؟ کندیکہ بر آرابہ بولامادکی ؟

ذات شاہانہ نک بو سئوالہ قارشی ، آتہ بینمکہ ذاتا آلیشین اولدیغی ،
 سایہ شاہانہ لرندہ ہر درلو مشاقہدہ تحمل ایتمکہ کندمدہ قابلیت حسن
 ایلدیکی سویلہ دیکم زمان ، کمال صفر تلہ کولدی . بعدہ بو سیاحتی
 سایہ سنده تبعہ سنک رفاه و سعادتتی تأمینہ موفق اولدیغی دوشوندیکہ
 تصویری غیر قابل بر محظوظیت حسن ایتدیکنی آکلادتدی :

— پک چوق شی بیلماسی ایجاب ایدن بر مملکتہ حکمدارک
 حسن نیتی ہر ایشدہ لازمدر . بیلیرسک ، کہ بندہ بو سئاسہ موجوددر .

جناب حقک عنایتی ایله حسن نیتیمک نمره لرینی اقتطاف ایده جگمی امید
ایدیورم . . .

آقشاملین ، اوزاقده ، طاتلی میللی برتپه اوزرنده ، قونولاجق محلی
کوردک . (بیوک چکمهجه) قصبسی ایله دکزی کسوزل برکوله ربط
ایدن کوپرونی کچدکدن سوکرا چالغیلرله قارشیلاندق ، ایکی کومه به آرلش
حسابسز یشیل چادیرلر کوردک . بونلرک برقسعی عسکرلره ، برقسعی ذات
شاهانه ایله معیتته مخصوصدی . ایکنجی کومه نیک اوکنده ایکی مطمئن چادیر
واردی : هربری مختلف بیجمده و غایت ظریف خالیرله تزین ایدلشدی .
اطرافنده برچادیر سپر واردی که ، کنیش بر ساحه بی احاطه ایدیوردی .
چادیرک بری ذات شاهانه نیک کوندوز اوطورماسی ، دیکری ده کیجه
یاتماسی ایچوندی . چادیرک اطراف سپری خارچنده ، یاقین بر محله ،
ماین مشیری ایله ماینجیلرک چادیرلری واردی . بو چادیرلرک تپه لری
هلال ایله مزین ، ایچلری طوقوما ایپکیرله دوشلی ، اطرافنی خدمتکارلره
مخصوص برقوریدورله محاطدی . سرای ارکانته مخصوص لااقل اوتوز
مزین چادیر واردی . براز اوتده ، سرای ارکانندن اولمایان معیتته
مخصوص ایکی بوزقادار چادیرده برصره اوزوه هلال تشکیل ایدیوردی .
شمدی شو جانلی منظره به برمایس آقشامی ، طراوتدار بروادی ، صاغده
دکز ، سولده برکول علاوه ایده جک اولورسه کز ، بزم مدنی غم بمزده
آنجق - ازومخنه لرنده کوروله بیله جک جاذب برشرق سیاحت منظره سی
وجوده کتیرمش اولورسکز . مطبخ عامه دن کوندریلن بیکلری یدکدن ،
قهوه لر یزی ایچدکدن سوکرا ، بوکوزل اقشامک دنیوی حظلرینی
اکال ایچون چوبوقلره صاریلدق . اوزاقده ، آغیلرینه دوزن سورورلرک
شهریلر ایچون جاذب مهله بیشرلی ، یاقینده ، ذات شاهانه نیک چادیرندن
ایشیدیلن اوپرا صدالری ، شرقی سلری ، حتی برمارسه ییه ز ،
چادیریمزده طوبلانان ارفاق جمعیت ارمهنده عظیم برشوق و آهنک ، ایشته

بوابك سياحت آفشامنك بنده بر اقدینی اونودولماز تاثیر لر . یالكز ،
حسابسز فشنكلرك متادیا باطلايشلری بزہ غربك ذوق صنعتی اخطار
ایدرك صرف طیبی اولان شوتائیراتی اخلال ایتمه ایدی ا

— ٣ —

ذات شاهانه خفیف بر صوغوق آلمش، باجانك صول مفضلنده
شدتلی آغریلر حس ایتدی . اوکون جمعه . اوکله یین جامعه کیده جک .
آت اوزرنده بوحالده جامعه کیتیمک پک مشکل اولاجننه ذاهب اولمش .
کندیسه ممکن اولدینی قدر چار چایق بر قولایلق یا مقلمنی امر ایتدی .
آغری بی طور دیراجق بر مرهم یا پوب در حال کتیره جکی وعد ایتدم...
مرهمی سوروب پیتیردیکم زمان، دیواره طایلی بر رسمی ایضاح ایتمک کیمی
ایسته دی . آلتنده کی انگلیزجه یازی بی اوقودم ، لیوه رپول مانجسته ر
شمندوفرینک مختلف ترهن رسملری اولدینی کورددم . سلطان عبدالحمید
کندی مملکتنده بویه شمندوفرلر بولوندینی کورمک ارزو ایتدیکنی
سویله دی ؛ فقط بویه بویوک ایشر ایچون لازم اولان پاره نك خزینه
حکومتدن ویرلسی مشکل اولدینی ده علاوه ایتدی . صوکر اسوزینه
دوام ایدرك آوروپاده اولدینی کی بوراده ده بوکی ایشر ایچون خصوصی
شرکتلر تشکل ایتمی شایان تمنی بولوندینی سویله دی . بنده جواباً
بوکی تشبیلرده منفرد کیمسه لرك ثروتی ، حکومته اعتماد وامنیت شرط
اصلی اولدینی ، هرکس کمال اعتماد ایله مأمول ایتدیکی اوزره اموالک
مصونیتی حقنده کی فرمانلری سایه سنده ثروت عمومیه نك بر قاچ سنه
ایچنده آرتمش اولدینی ، ذات شاهانه لرینک حب عدالتلرینه قارشى پرورده
ایدیلن اعتمادک بوکی تشبیلرک قوه دن فطه ایصالی ایچون بدرجه یه قدر
حکومتده شامل اولماسی لازم کلدیکنی آکلاندم . جواباً شو
مطالعه ده بولوندی :

— امین اولکتر ، بو اعتمادی حاصل ایتمک ایچون طرفدن هرشی یایلاجددر . زمان سلطتمده کیمسه نك اموال مشروعه سنه تجاوز ایدیله من . یالکتر بزم بانکرلریمزدده منافع عمومیه نامنه اتحاد ، مسلمان اهلیمده ایسه چالیشمايه هوس یوقدر . بانکرلریمز اوتهدن بری سرمایه لرینی باشاریمه فائضله ویرمهک آلیشمشدر .

بو اوشانده ایچری به برقاچ ماینیجی کیردی ، ذات شاهانه سوزی باشقه جهته انتقال ایندیردی :

— بو آقشام سرایه کلیکنز . رایپو براویون ویره جک ، قومپانیه سی جانلی هیکلر کوستره جک . بکا بو هیکلرک اصلری روماده در دیدیلر . ناصل اولیورده بویت پرست معبودلری خرسیتیانلنک مرکزنده بودرجه رغبت مظهر اولیور ؟

کندیلرینه ایضاحات ویردم . سوز ادیانه ، عقائد دینه نك اساسی ایله ظاهری عباداته انتقال ایندی . ذات شاهانه بو خصوصده از جمله شو مطالعه ده بولوندی :

— بیلپورزکه ، جناب حق هر یرده حاضر و ناظر دره . اک بسیط علم هیئت قواعدی ده بزه کوسترییورکه ، دنیا کونش اطرافنده دونیور . شو حالده ، بر یوزنده باشایانلر ایچون یوقاری ایله آشاغی یوقدر . بو نکله برابر خلق جناب حقینه سواده آرایور ، بزده بونی تصویب ایدیورز (بوصره ده اوطه به سرای مقلدرندن حسن افندی کیردی) . حتی حسن افندی ده کویا هر ایسته دیکی شی کندیسنه کوکدن دوشه جگمش کبی دعا ایدرکن اللرینی سمایه قالدیریور . فقط کچنده باشنه برفلاکت کلدی . دعا ایدرکن آری سوقدی . اوکا جهنمک طادینی طسادیردی ، جنتک کوک یوزنده بولوندینی حقنده کی اعتقادی بوزدی .

صوکر ا ، کوله رک حسن افندی به امر ایندی :

— حسن افندی ، کوستر دوقنوره پارماغکی !

حسن افندی الینی چار جابق صافلادی ، صورتی اکتیدی :
 — آری بی کناہرم ایچون سو قدی . انشالله پارمانم کندیلکنندن
 ابی اولور ، دیدی .

سلطان عبدالمجید جدیدتہ سوزینہ دوام ابتدی :

— بکا بوندن اول عبادت ایله مقدس رسملہ حرمت بیندہ کی فرقہ
 دائر سوبلا کلریکنز برچوق تقاط نظر دن طوغرو کلپور . بشاء علیہ
 مختلف قوملک دینی تلقیلرندہ حس اولونا جق درجہ دہ ترقی کورہ میورم .
 وحشیلر عناصرہ ، آتہ و کونشہ طاپیور ؛ مدنی مصرلیلر عبادت ایچون
 کندیلرینہ نافع حیوانلر ، ذکی یونانیلر دہ عبادت و حرمت ایچون ظریف
 وقوی انسان ہیکلری باپیورلر . حضرت موسی قابانی اسرائیل برخالقیہ
 عبادت ابتدیریور ، فقط حضرت موسانک ذکی دماغی زمانی پک زیادہ
 تقدم اتمش کورونیور ، قومی تکرار مصرلیلرک حیوانہ عبادت لرینہ رجوع
 ایدیور ، آلتون بوزاغی یہ طاپینیور . حضرت عیسی جناب حقہ عبادتی ،
 الوہیتی کندی شخصی شکلندہ تشخیص ایدرک تثلیث ایله تأمین ایدیور . نہایت
 پیغمبریمز حضرت محمد (ص . ع) میدانہ چیقپور ، قومی بالکنز برخالقیہ
 عبادتہ تشویق ایدیور . سوکرا بز مسلمانلر حیات اجتماعیہ مزیدہ و دیدنہ توقف
 حالندہ بولوندیتمز صرہ دہ ، وولتر موحدلکک و بعضلرک تعمیری وجہ
 ایله ملحدلکک رجوع ایدنجیمہ قدردہ تثلیث نظریہ سی و بو نظریہ نک
 مختلف صورتلرہ تفسیری برچوق جماعتلری خریستیان زمرہ سنہ داخل
 ایدیور . براز سوکرا دہ فرانسزلر اللہدن ، بالطبع قرال دندہ اوزاقلہ
 شیورلر ... ایشیدیورم ، یاقین زمانلر دہ اشترا کیونک مہلک نظریہ لری
 کندجکہ توسع ایدیورمش . بکا اویلہ کلپورکہ ، برکون کلہ جک فرانہ
 اوروپانک سونوک بر بت پرست اوچاغی اولاروق قالا جق . جناب حق
 هر کسی جسماً و فکرآ عین اوصافدہ یارا ناماشدر ؛ و هیچ برقانون بشردہ
 حیات اجتماعیہ مزک شرائط اساسیہ سندن برینی تشکیل ایدن بو فرق

اورتادن قالدیراماز . اوفاق بر تجربه باالم .

سلطان عبدالمجید ، حسن افندی به دوندی ، لطیفه طرزنده سوزینه
دوام ایتدی :

— سنک ، ارقداشلر کدن فضله اولارق صاقلک وار . بونی بن
حقمنز کوریورم ، حضورمده صاقلکی کسه کی امر ایدیورم .
براسلام ایچون صاقلی کیسلیمک بویوک عیب صاییلدینی جهتله زواللی
حسن افندی پادشاهی بوقرارندن وازکیرمک ایچون نه ممکنسه یایدی .
برنتیجه حاصل اولمادی . بربر چاغیرلدی ، حسن افندینک وجهی
ترینتی ، کولونج طورلر ارسنده ، بیقرینه قدر تراش ایدلدی .
صوکرا ذات شاهانه بکا دونه راک :

— بئم زواللی حسن افندیمه فنا بر اویون اوینادم ، فقط فدا کارلق
درجه سننده مکافات لازم . بونک ایچون کندیسینی مابینجی ایتدم ،
دیدمی .

بختیار حسن افندی سرورندن آغلایارق عالیجناب ، بعضاًده شقه جی
حکمدارینک آیاقرینه قاباندی .

— ۵ —

اوکونک آقشامی ، ترتیب ایتدیکم علاجک تاثیرینی آکلامق ایچون
سرایه کیتدم . ذات شاهانه نک افطاری باغچه ده ایتک ایسته دیکنی ، وبنمده
اورایه کیده جکمی خبر آلام ... بر آتاج کومه سنک آلتنه او طوردم ،
کیمسه به کورونمده دن اطرافنده کی فعالیتی تماشا ایتدم . ثابت مزین بر چنلک
اوزرنده سرای رجالدن تقریباً اللی کیشی بر خلقه تشکیل ایتمشلر ،
یمکلری آلوب وریورلر ، اردهه ضردهه اتمه لرندن بک خوشلانقلری
زمانده میورلر . رمضانده اون آلتی ساعتک بر اوروجدن سوکرا بشری
خطاره باقلمیور . خدمت کورمه بن هاینجیلرک بر قسمی بو مطالعه یی

بہانہ ایدیورلر ، چنلر اوزرینہ اوطورمشلر ، چوبوقلرینی ایچیورلر ، بشوشانہ کولہرک اطرافلرینہ باقینیورلر . ذات شاہانہ نیک غایت مطمئن برچیچک جامکانی ایچندہ اوقان بر ماصہ نیک اوکنہ اوطورمش ، یالکز باشنہ بیک بیدیکتی کوردم ... نہایت حضورینہ کیرمکلکم امر ایدلدی . پادشاہی سیاہ و صیرمہ ایشلہمہلی بر مندر اوزرنده ، اطرافنی چیچک دمتریلہ محاط بولدم . بکا دہا اوزاقدن فرانسزجہ سلندی :

— Entrez, cher docteur, je me porte très bien —

(کیریکز ، عزیز دوکتور ، چوق ائییم) . علاجلرک چوق ائی تاثیر ایتدی .

مابینجیلرندن بری نارکیلہسنی کتیردی . نارکیلہنی برکوشہیہ قوبدیردی ، کندندن اوزاقلاشدیردی ؛ کمال حظوظ ایلہ بر قاج نفس چکدکن صوکر ائیہدہ برہ اوطورندی ؛ برہ اوطورمائی بجرہمہدیکمی کورونجہ ، محمد بکی چاغیردی ، بکا غایت کوچ ، فقط پک زیادہ راحت اولان آلاتورقہ اوطورمق اصولنی اوکرہتمہستی امر ایتدی . صوکر صوردی :

— حیوانلری مانیاتیزمہ نہدر ، بکاہ آکلاتیرمیسکنز ؟ سائر فی المناظر حقندہ ایشندکلرم طوغرو ایسہ ، بوکا قناعت تامہ حاصل ایتدی پک زیادہ ارزو ایدرم . قلب بشری آکلامایہ فوق العادہ احتیاجی اولان وکندیسنہ حقیقت احوال نادراً آکلاتیلان بر حکمدار ایچون حالت وجد ایچندہ کندیسنہ اک مهم مقرراتی غیر اختیاری اولارق بیلدیرہ چک بر خاصہ مالک اولمق نہ قدر فائدہ لیدر !

بعده برمانیاتیزمہ عملیاتی کورمک آرزوسندہ بولوندیغنی سویلہدی . وازکیرمک ایچون یاپدیغم تشبیلر بیہودہ اولدی . هیچ بر نتیجہ حاصل اولمہ بیلہ یالکز عملیاتی کورمک ایستہدیکنی آکلاتدی ، ودر حال اندرونیلردن برینی چاغیردی .

اندرونلیردن عارف، کوزلرینی اوڭه آکش، قوللرینی قاووشدیرمش،
ایجری کیردی .

— عارف، شورادن ایکی صدالیه آل . دوقتورک قارشینه او طور .
ایسته دیکنی یاپ، هیچ قورقما .

زواللی جو جوق، کندیسنه یاییلاجق شیدن بی خبر، تتره یرک
قارشیمه او طور دی، بنده بو مشکل ایته باشلام . ذات شاهانه اوزون
مدت کمال هیجان ایله بو حارق العاده عملیاتی تماشا ایستکدن و نارکیله سنک
دومانلری آره سنده بر برینی متعاقب : — عجائب ا دیدکدن سوکرا
طور مقلفنی امر ایستی . مکر مایینجیسی محمد بکده نهم یاننده بو عملیاتی
یابدیرمق ایسته یورمش . محمد بک، پادشاهک چاغیرماسی اوزرینه ،
شرابه قیزارمش قرمزى چهره سی، پارلاق کوزلریله ایجری کیردی .
بو ائنده کوردیکی شیر اونک ایچون حلی مشکل بر معما ایدی .
اندرونلینک قورقه قورقه حکمدارینک قارشینده او طوروشی ،
کوجوک حکیمک شیطانه اوزلاشمش کبی فوق الطیبه ایشر یاییشی ،
پادشاهک استفسار کارانه باقیشری ، بوتون بو حاللر اوکا خوارقدن ،
آکلاشیلماز برشی کبی کوروندی . نهایت سلطان عبدالحمید کندیسنه
سسلندی :

— محمد بک . باق، بزم دوقتور مانیاتیزمه ده بیلیور، بو کوزل
صنعی سکاده اوکره تیک . هایدی چابوق باقالم، اونک نه یایدینفی
کوردکسه، سن ده عینتی یاپ .

در حال کندیسنی یریمه او طور تدم . اثوابی چیقاردی، کمال وقار ایله
دیز چوکدی . شیشمان محمد بک چپلاق قوللری، سارقیق قارنی ایله
مانیاتیزمه عملیاتی اوله بر قوت و شدتله یایدی که، زواللی اندرونلینک
آلتدن ترلر آقابه باشلادی، پادشاه ایله بن قهقهه مزدن یایلدق .

— ۵ —

آبک اون برنجی جمعه کوئی ذات شاهانه بی حسن اولونا حق درجده
متهیج کوردم . اسبابی سؤال ایتدیکم زمان ، متأثر برسله جواب
ویردی :

— کچنده سکا اوچنجی قادینک خسته لغندن بحث ایتشدم .
اوده ، اوغلی ده پک فنا حالده لر . هله اوغلی ، رشاد افندی ، قور-
نولامیه جق بر حالده . فقط والده سنک قور تولماسی ایچون یته اولد قجه
ایدلر وار . مریم خانون ابله اونک توصیه ایتدیکی دو قنورس ...
کندیسی بر قاق ایدر بلا فائده تداوی ایدیورلر . فقط بن هر شیئه
باش اورمق ایسته یورم ، بالخاصه سنک ده کورمه کی ارزو ایدیورم .
چونکه بیلمش اول که ، بوقادین کندیسه قارشى قلباً اک حقیقی بر محبت
حس ایتدیکم یکانه زوجه مدز . اونکله عمر می بر لکده کچیردیکم ایچون
کنج لکمدن بری کندیسه بوتون قلبم له مربوط اولدم شاید قور تولماسی
ممکن کور ییورسه ک ، تداویسی اوزریکه آل . اکر هیچ بر امکان موجود
دکسه ، بکا بلا تردد سویله . اوزمان بو ایلیم حالده ، خسته بی اوزمه مک
ایچون اوزمانه قدر دو قنورلر نه کی شیلر قوللانمشلر سه سنده اونلری
تصدیق ایت ، کندیسیله آرتق مشغول اولما . فقط هر شیدن اول بکا
طوغروسی سویله کی ارزو ایدرم .

صوک جمله اوزرینه کوزلری یاشاردی ، اوزمان خسته ده کوره جکم
ترددلی علائمی صافلامق لارم کلدیکنی حس ایتدم . حرم آغاسنه حرم
قاییسی آچاسنی امر ایتدی ، قاپی آچیلنجیه قدر بنی سالونه کوتوردی ،
حرم آغاسی کلنجیه قدر صبر سزجه سنه ، مجله مجله برابری بر یوقاری
بر آشاغی طولاشدی . نهایت حرم آغاری قاپی بی آجدیلر ، بز کیر
کبرمز تکرار قاپادیلر . بر قوریدوره کلدک ، ظن ایدرم ، بدن اول

بورایه هیچ بر اجنبی کیرمه مشدی . چونکه بو آنه قدر حکیم وسائره
کبی بورایه کیزن قادینلر حرامه سلامقدن کتبرله مشلردی .
جایجا طولامباجلری احتوا ایدن بو قوریدوردن کچمک ایچون
تقریباً اون دقیقه صرف ایتدک . ایکی حرم آغاسی اوکدن کیتدیلمر ،
آرقه دن پادشاه کیدیوردی ، بنده کوزلرم اوکده براز کیردن تعقیب
ایتدم . نه زمان بر طولامباجه کلسهک ، پادشاه کوله رك فرانسزجه :

— Restez (طوریکنز) !

دییه سسله نیوردی . اکثریا اوکزه چیقان ، متلاشی صدالری ،
اوابلرینک خشیدیلری ، حیزله قاپادقلری قاپیلرک کورولتولری قولاقریمه
عکس ایدن باشلری اورتوسز قادینلرک قاچارلی ایچون بر قاج دغه
طوردم . پادشاه ، قلباًهیجان ایچنده بولوندینی حالده ، خسته ده کوره جکی
یکی حالدن محظوظ کبی کورونه رك :

— Avancez (یورویکنز) !

امریخی ویرر ویرمز یورودم . بو صورتله قوریدورک نهایتنده کی ایکنجی
قاپی به کلدک ، بوراده قیزلر آغاسی پادشاهی استقبال ایتدی ، بکاده کوزلرینی
آچارق باقدی . سالونه کیردک ، بزم کلدیکنز تکمیل حرمه یایلنجیه قدر
بوراده بر مدت بکله دک . سوکرا تکرار ایلریله دک پادشاه اوکده ، بن آرقه ده ،
کوزینی کوزلرمدن آیرمایان قیزلر آغاسی ده یانمده دیوارلری یالیزلی محتشم بر
اوطه دن کچرک غایت مطمئن ، حقیقه شاهانه ، تپسندن ضیادار ، طاوانی
ایکی صره جسم مرمر ستونلره مستند بر سالونه کیردک . سالونک ایکی
طولانی جبهه سنده نهایته قدر صره واری قاپیلر کوردم که ، بونلر آغس
و قرمز ی پرده لریله بوساحیه رسامانه بر لطافت بخش ایدیوردی . قاپیلرک
هریری بر دأرنک . صولدن برنجیسی والده سلطانک . اوندن سوکرا
قادین اقدیلرک ، دها سوکرا اقبالرک دأرلری . ذات شاهانه بو قاپیلردن
دردنچینه یاقلاشدی ، پرده بی قالدیردی ، پرده نک آرقه سنندن درحال

اوطہ یہ کیریلوردی، اوطہ لردن ایکنجی برپردہ ایله آیرلش اوفاق برکچید
 واردی . پادشاهک ارقه سندن کیده رک بو اوطہ یہ ایلک آدیعی آتمق
 ایستہ دیکم انشاده قیزلر آغاسی قولدن برطوتش طوتدی که ، اطرافه
 باقینه رقی بی براقق ایستہ مدیکنی ایما ایندی . نام بوصره ده باشی آجیق
 کنج بر قیزک سالوندن کچدیکنی کوردم ، قیزلر آغاسی قیزه حدتلی نظرلر
 قیرلانندی . بو انشاده سلطان اوطہ یہ کیرمشدی ، بکاده کیرمکلکی اشارت
 ایندی . مزین براوطه نک دیوارلردن برینک اورته سنده (فضله تفصیلاتده
 بولونمق بالطبع قابل اولاماز) غایت صنعتکارانه بر لاهور شالی اورتولو
 بریانات کوردم . بو یاناتده ، اوزری ینه عین قاشدن برجینلک آلتده ،
 یوزی شال ایله اورتولو خسته قادین افندی یاتیوردی . ذات شاهانه
 خسته یہ یاقلاشدی ، غایت نازکانه برسله سوردی :

— راحتسز لنگز ناصل ، افندم ؟

طاتلی ، غایت سویلی برسس جواب ویردی :

— کندمه ایلک حس ایدیورم ، افندمن .

پادشاه سوزینه دوام ایندی :

— دو قوتورمی کتیردم ، کندیسندن بن چوق فائده کوردم .

ایستیورم ، سزیده تداوی ایسین .

خسته جواب ویردی :

— امر ایدرسکز .

پادشاه خسته یہ بکا نبضنی کوسترمسنی رجا ایندی . بوسوز اوزرینه
 غایت نازک ، صوک درجه متناسب ، فقط اوزوجی برخسته لنی کوسترن
 ضعیف برأل اوزانندی . بعه سلطان خسته نک دینلده کورمک ایستیوب
 ایستہ مدیکمی سوردی . موافقت جوابم اوزرینه خسته نک یوزینه
 اورتولو شالی کندی آچدی ، ایسته اوزمان قارشیده اوپله کوزل
 برقادین باشی کوردم که ، عمرمه بویله سنی کورمه مشدم . اضطرابک

تأثیری ، چهره نك صولغونلنی ، خسته لق تأثیرله كوزلرك پارلايشی بيله غایت جاذبدي . ایجاب ایدن معاینه بی پتیردکن صوگرا ، سلطان شالی ینه اسکی وضعیتته کتیردی . بو ائشاده معهود مریم خاتون اوطیه کیرمشدی . آره مزده اوزون برمکله باشلادی . مریم خاتون قادین افدینك احوال صحیه سی حفته بکا ایضاحات و برمکه بلته نیوردی . بو مکله ائشانسه قاینك طیشنده کی پرده نك آغز آغز آچیلدیننی ، بو صورتله پیدا اولان آره لقدن بر صدانك ارمنی قاریسنه خطاب ایندیکنی ایشتدم :

— سن مشله بی کوزل آ کلانامادك . دوقتور صوگرا بکا کلین ا بالآخره اوکرندم که ، بو ، والده سلطان ایمش . چونکه بزخسته نك اوطه سندن چیقنجه ذات شاهانه بزى والده سنك اوطه سنه کوتوردی ، فقط کندی کیرمدی . آره مزده بر پرده اولدیننی خالده کندیسه خسته به دائر مرشیده اوزون اوزادی ، کمال حرارتله بحث ایندك . بو ائشاده مریم خاتون دوقتور سن . . . نك تداویسی ایله مؤثر براییك حاصل اولمادیقنه دائر والده سلطان طرفندن بیان ابدیلن فکرمه بویوک برسربستی ایله قارشی طورددی . بعده ذات شاهانه بی بویوک سالوندن یوقاریده ذکری کچن کوچوک اوطیه کوتوردی ، بوراده کمال استعجال ایله فکریمی صوردی . اوتهدن بری عادتیم اولدیننی وجه ایله ، معاینه نك تکمیل مسئولیتی اوزریمه آلامه جف ایچون ذات شاهانه به طبی معاینه مک کندی حضورلری سایه سنده و مراسمک مساعده سی درجه سنده تمام اولدیننی ، فقط بویابده درحال بر حکم ویره میه جکمی ، شمده به قدر تداوی ایدن دوقتور لرله ده برقونسولتاسیون یا یتمق لازم اولدیننی سوبله دم .

— ۶ —

۱۶ ایلول

دون بکلر بکنده سلطانك حضورینه چیقمازدن اول باش ماینیجی حمدی بکه تصادف ایندیکم زمان ، تکرار حرم ایچون بروظیفهم اولدیننی

سویلہ دی ، فقط بودفہ امتاعمدہ اصرار اتمہ مکملکمی دہ توصیہ ایتدی .
 بو صورتہ حاضرلانارق حضورہ کیردم ، ذات شاهانہ سوزی درحال
 بومسئله بہ انتقال ایتدیردی ، دیدی کہ :

— بیلورم ، بوکبی وظیفہ لری نمونیتلہ درعهد ایتیمورسک . عادانہ
 مغایر برحرکتہ بولونورم دیہ قورقبورسک . قادیئلرلہ چوق ایش
 کورولہ مہ جگنی ظن ایدیور ، تداویگدن مطلوب نتیجہ حاصل اولمازسہ
 کوچنہ جگمدن چکینبورسک . بو خصوصہ تمام استریخ اولابیلیرسک .
 سکان برکرہ سوک درجہ اعتماد ایتدم . سن دہ بیلیرسک کہ ، علاج لارک ہیچ
 برضرر ویرمز . جناب حقلک عنایتیلہ دانما شفایاب ایدرہ . باشقہ دوشونجه لریگہ
 کلنجہ ، شوخالده بونار بک نامجل . چونکہ سنی بن کنج قادیئلردن
 برینہ کوندرمیورم ، والدہ مہ یوللابورم ، کندیسنی غایت ساکن ، و ذکی در .
 اونک یاندہ صنعتگی تطیق ایچون ہیچ برمشکلاتہ ، ہیچ برعمانفتہ
 معروض اولمازسک . برمدتن بری راحتسزلاندی ، شو کونلردہ
 کندیسندہ او درجہ فالق حس ایدیورکہ ، اودہ - بن دہ - آجی آجی
 آغلابورز (سوک جملہ اوزرینہ کوزلری یاشاردی) .

ذات شاهانہ حرمک مدخل قایسندن اوزاقلاشدی ، بعدہ والدہ
 سلطانک چراغانہ طوغر و کزیمکہ چقدیغنی خبر ویردی . بکادہ اورایہ
 کبتمکلمکی امر ایتدی ، یانمہ بر حرم آغاسی قاندی . والدہ سلطانہ
 کندی طیبی اولق اوزرہ تقدیم ایدلکلکمی ، کندیسنی بکا تداوی
 ایتدیرسنی رجا ایتدیکنی ، ایجاب ایدرہ بنم دہ محجوبیتمی ازالہ بہ
 چالیشمانی تنیہ ایتدی .

چراغان سراینہ کلدیکم زمان ، اوزاقده بر قولتوق صندالیہ سی
 کوردم ، اوزرندہ اورتولی وفراجہ لی برخانم اوطوریوردی بو خانم ،
 والدہ سلطان ایدی . اوکدہ قلاغوزم حرم آغاسی اولدینی حالہ کمال
 احترام ایلہ یاقلاشدم . حرم آغاسی پادشاهک سوزلری سی سویلہ دکدن

صوگرا ، والده سلطان بنى غايت صميانه قبول ايتدى ، يره او طور مقلغنى
تكليف ايلدى ، او طور اجق يردن باشقه برشى كورمه دم . نيم شفاف
اورتونك آلتنه ، شاطرانه بر هر نك يانا فلرنده جوشان اولديني
كوروليوردى ، كنديسنه محترم اوغلك محترى حقنده اراز بيوردقلى
نازكانه اهتمامردن بحث ايتدم . بئنه طبي سؤالريمه كمال سكونت
وسوزلته جواب وىردى . بو ائساده ، تقريباً ٣٦ ياشنده ، وجودى
غايت اى محافظه ايتش اولان بو كورجى قيزينك كوز قاماشد اراجق
درجه ده بياض و نازك آلر ينك خارق العاده كوزللكى ، خطوط وجهيه نك
انتظام و مناتى نظر دتمى جلب ايتدى . چيقاركن بكا صوك درجه
لطفكار طاوراندى ، كنديسنه ايجاب ايدن علاجرى بالذات ياقمقنى
امر ايتدى . فراجهنك جيبندن بر كيسه آلتون چيقاردى ، يوقاريدنه
ذكرى كچن حرم آغاسيله بكا كوندردى .

معينه مك نتيجه سى حقنده معلومات وىرمك ايجون درحال بكار بكنه ،
پادشاهك يانه كيتدم والده سنى دقتله معينه ايدوب ايتديكى قلى
سؤال ايله دكدن صوگرا ، متأثرانه برسله :

— شمدى آرتق چيچك آچاقق وىكى ميوه لر ويره جك بر آغاجه
باقق دكل ، بو آغاجك قوروماسنه ميدان وىرمه مك ايجاب ايدىيور .
ديدى . والده سنده كنديسنك دائماً كمال موفقتله قوللانديني علاجردن
ويروب وىرمديكى بشوشانه برصفوتله سؤال ايتدى ، وشو سوزلى
سويله دى :

— بو قدر صيقلمايه لزوم وارمى ايتش ؟ اورو پاليلر بزم عائله حياتمى
داًماً ياكلش بر نقطه نظر دن محسا كه ايدىيور لر . زده هب سنك كى
انسانر دكلى يز ؟ بدن ويا آدم لر مدن خوشه كيتمه جك هيچ بر معامله
كورديكى ؟ آرتق مستريح اول ، بر برىمى طانمايه اى بر فرصت بولدق ،
دوست اولدق .

— ۷ —

— ناولسکنز؟ سزی چوق کورہ جکم کلدی .

برکون حضورینہ کیردیکم زمان ذات شاہانہ بکا بوصورتلہ خطاب ایتدی .
 یانندہ ، مندرک اوزرنده ، (ایلوستراسیون) ک برچوق یپراقلری واردی .
 بونلردن برینی بکا اوزاتدی ، اوزرنده اسپانیا قرالیچہ سنک رسمی
 کورولپوردی .

— بورسملر ایچندہ بنی اک زیادہ علاقہ دار ایدن ، اوروپالی قادینلرک
 قیاقلری . بونلری بک جاذبہ دار بولیورم ، بزم قادینلرککنہ بک زیادہ
 ترجیح ایدیورم . اکر بو قادینلرلہ معاشرت دہ ظاہری کورونشلری کبی
 ایسہ ، سزفرنکلرک جنس نسوان ایلہ سر بست معاشرت دہ بولونما کزی
 دادتا قیصقاتیورم . واقعاتنک اجتماعی معاملاتکنز بزدہ قادینلرک دینا و عرفاً
 قاپادلسنہ کلیاً مغایر ایسہ دہ ، شوئی دہ اکلا یورم کہ ، تربیہ لی قادینلرلہ
 کوروشمک ارککی حد مشروعہ ارجاع ایدہ جکی کبی اونک قابا طبیعتنہ دہ
 برنجابت و نزاهت بخش ایلیہ جک . بز ، چوجق طبیعتلی قادینلر بزمہ تراکتدن
 باشقہ صورتلہ معاملہ ایتہ مکی شرف و حیثیت مقتضاسی بیلیرز ... بن
 حرمہ کیرنجہ قادینلر ہم اوزریمہ صجرارلر ، یالکنز براوموزیمہ
 چیمادقلری قالیر ، قلبلری ایچتہ دن اللرندن کوچ بلاقورتولورم . حیاتمدہ
 یالکنز برقادین سودم ، مصاحبہ سنک جاذبہ سیلہ بنی تسخیر ایتدی .
 فقط بیلپورسک ، اودہ مع التأسف ارتحال ایتدی (بو ، اوچنجی قادین
 ائدی ایدی . وفاتندن برقاچ کون اول کورمشدم . برچوق حکایہ لری
 شعراً و نثرآ آکلامقده بک ماہر ایدی) . جناب حق اونی بکا باغیشلا سہ
 ایدی ، یالکنز بو قادینہ مالکیتلہ قناعت ایدردم . فقط اکثریا ، دیرلریا ،
 جناب حق ایکی مسموددن دائماً برینی کندیسنہ جلب ایدرمش (بوسوزلر
 اوزرینہ آغلامایہ باشلادی) .

دهابعض ملاحظاتدن سوکرا ، سوزی قادینلرک نائبه حکومت اولارق ناصل برموقعی حائر اولاجقارینه و ناصل یتشدیربله جکلرینه انتقال ایتدیردی ، تکرار قرالیچه ایزابه للادن بحث ایتدی . سوزینه شوصورتله دوام ایلدی :

— بوقادین ، کوزل مونپانسیه نك همشیره منه دوشدیکنی کوردکدن سوکرا ، طالبندن ممنون اولمسه کرک . مونپانسیه دن پک حظ ایتدم :
سوکرا ، کوله رک علاوه ایتدی :
— یازیق ، براز قبور اولمسه .

حیرتله یوزینه باقدم . بعده دوق دومونپانسیه نك حضوره ناصل کیردیکنک تقلیدینی یادی . بنده دوق بو وضعیتک علامت حرمت اولدیفنی بیلمزسه ده ناصلسه بوبله ایشتمش اولدیفنی و اوسبیدن بووجه ایله حرکت ایش بولوندیفنی ایضاح ایتدم .
سلطان سوزینه دوام ایتدی :

— بن اونک دائماً ایلیکنی ایسترم . فقط انکلتره . و کاسس چیقارمه جقمی ؟ ظن ایدرم ، لوئی فیلیپ ذکاسنه رغماً بودفه خانداننک منافعی آرتدیرمق ظننه قاپیلارق خانداتی تهلکویه القا ایتدی . انکلتره نك اولره آن خاندانه قارشی صمیمیتی زائل اولاجق اولورسه ، بونک عاقبتی وخیم اولور . اوبله ایشیدیورم ، فرانسه ده مخالفلرک فکری ده بو مرکزده ایش . (à propos) سز ، اودیلون بارروی ده نداوی ایتدیکنز ، زمان حکومتهم حقنده کی فکری نه در ؟ قرالنه قارشی علناً مقاومت جرات ایدن بو آدمک قرال ارکان سفارتی ایله حضوریمه کلدیکنی کورمده بی صوک درجه ارزو ایدیورم .

بعده مشروطی حکومتلره قرالک وظیفه سنه دائر بندن معلومات ایستدی ، قرالک محدود صلاحیتته ، مجلس مبعوثانده اکثریتی قازانمق ایچون حبله لره و خدعه لره مراجعت مجبوریتنده بولونماسنه قارشی حیرت

ابتدی . لوئی فیلیک پارلاق طالعی تسلیم ابتدی ویدی کہ :
 — بوبہ غایت سادہ بر مقصد ایچون بو درجه فکری و قوت صرف
 ایلک ، هرکجه مسلم بر ایلیکی طولاماجلی واسطه لرله آله
 ایتک جدا ائیدر . فرانسه قرالری دائماً لوئی فیلیک طالعه
 مظهر اولاجقلمی ؟ آستریانک قانون اساسی بنم دها زیادہ خوشه
 کیدیور . بورادہ آرزو سوبه نیور ، چابق وعزمکارانه ایش کورولپور .
 بنم فکر بجه ، مشروطیت و مطلقه صورتیله اداره اولونان حکومتلر یئنده
 اختلاف شراره سی دائماً کوللر آلتندہ حاضر در . بن اوروپانک ایکی
 بویوک آدمک ، لوئی فیلیک ایله مته ریختک بقارینی شدتله ارزو ایدرم .
 نقصانلری میز تلافی ایچون بزه صوک درجه لازم اولان جهان مسالتی ،
 انجق بو آدملرک حیاته باغلیدر .

— ۸ —

سلطان عبدالمجید پدردن صیق بر تربیه کورمش . از جمله مکمل
 بر مسلمانہ لزومی اولان شیلری هرشیدن اول تحصیل ایش . غایت
 ظریفانه سوز سویلر و یازار . کیمه نک کورمه دیکنی بیلر سه ، مکمل
 صورتده آتده بیز . اہالینک قارشینہ چقیدینی زمان طیبی باشستی ،
 جنمانی متانتی نہ سببہ منی صاقلادینہ بر درلو عقلم ابرمہ دی . بوکبی
 حاللرده نظر لرینک بیتابلی و فرسزلکی ، وضعیتک اہالکارانہ اولیشی
 پک چوق دفعہ لر نظر حیرتمی جلب ابتدی ... سلطان عبدالمجید امور
 بیتہ دہ غایت ادارہ لی و خیر خواہدر ؛ ظلم آلدن کلز . اوغللرینک تحصیل
 و تربیہ نہ صوک درجه دقت ایدر . وفاندن سوکرا قاردشی (عبدالعزیز
 افندی) نختہ کچہ جک اولور سه ، اوغللرینک باشہ کلہ جکی کمال تأثرله
 دوشولور . کرک بو فکر و کرک بکرمی ایکی یاشندہ ، جسورانہ و فقط
 غدارانہ طبیعتہ مالک و غایت قوی البنیہ قاردشک بوتون ارزولرینی

طبيعي برصورتده ايفا ائيمه جكني دوشونمك ، حياتي زهرار .
 ١٨٥٠ نهمي مابسنده ذات شاهانه (قنديه) بي زيارت ايندي ...
 برادريني واك بويوك اوغلي مراد افندي بي آنسز ين برلكده كوتورمسي
 برچوق شايه لره سبيت ويردي . قامارم سلطانك وديكر ايكي شهزاده نك
 قاماره لرينه متصلدي . دكزه آچيلير آچيلماز ، سلطان بي چاغيرتدي .
 كنديسني نشه سز ومكدر كوردم . بكا شو سوزلري سويله دي :
 — دكزه آچيلدنجه ، قلم تهيج ايدبيور . هر كس اويله ظن ايلبيور كه ،
 بن قاردمشي قور قومدن وكنديسه پك زياده متابل اولان خلق
 ارمسنده يالكز براقق ايسته مه ديكمدن برابر كوتوربيورم . حال بوكه
 حقيقتي اين بيلبيورلر . بو چوجق اله آووجه صينماز ، اونى كوز
 اوكنده بولونديرماني ده موافق بوليورم . سياحت تصورنده اولديني
 خبر آلير آماز ، حدتدن تتره بهرك يانمه كلدي ، كنديسني بويله ابديا
 محبوسى طوتا جفمي سوال ايندي . كندى ده دنيا يوزى كورمك مستقبل
 تبعه نى طانيق واونلره كورونمك ايسته ديكني سويله دي . بو جرأتكارانه سوزلر
 باشقه دورده ، باشقه قاردمشه قارشى تهلكلى اولوردى . فقط بن كنديسنه
 آجيدم ، ممكن اولديني قدر محبتي قازانمق ، نيم اكديكم ويا الله ائيمكه
 چاليدنيغ منافي بالاخره محوايمه مسي ايچون اونى عصر حاضر افكارينه
 واقف ائيمك فكريله يانمه آلام . اويله حس ايدبيورم كه ، هيچ برلطف
 اونى نمون ائيبور . هر كون باشقه بر فكره قاپيليور . مثلا بوكون بئمله
 برابر جامه كيمسنه مساعده ائيمكلكمي ارزو ايدبيور ، ايرته سي صباح
 صدراعظم اولمق ائيبور ، ده صوكرا ، كنديسني برولايه والى نصب
 ائيمكلكمي طلب ايدبيور . . . كوريورسك يا ، دوست اولماز غير قابل .
 اونك ايلريده اوغلريمي تضيق ايدم جكنه ، هر درلو عصيانلره سبب
 اولاجفنه قاعتم وار . بنى استقلالنه وسلطنته يكانه مانع عدايدبيور .
 پادشاه بوسياحت اشاسنده ، بركرده . بكا شو سوزلري سويله دي :

— قاردم قونسولوسلرک زیارتلرنی نہ صورتلہ تعلق ایدر ،
 بیلر میسک ؟ اکثریا باغیرارق : ہ بو کاوورلرسزہ نہ قدر دوست
 کورونورلرسہ کورونسونلر ، ینہ ہپسی بزم متفق دشمنلریمزدرد .
 الیمدہ اولہ ، ہپسی بردن قایغہ بیندکلری زمان طویلری اوزرلرینہ
 چویرتیر ، کبردکلرینی کمال ذوق ایلہ تماشا ایدردم ، دیر .
 بعدہ سوزینہ شو صورتلہ دوام ایتدی :

— سزده دوچار اولاجنک تہلکہ دن قورتولوق ایسترسہک مسلمان
 اول . بیلر سہک کہ ، بن ہردینہ قارشئ مسامحہ کارم ، فقط سنی یامدن
 آیرمق اوزو ایتم .

بونک اوزرینہ ، وظیفہمی کمال دقتلہ ایفا ایتک ایستہ دیکمی ،
 ہاہلرینہ مظهر اولدنجہ خدمتلرندہ قالاچتمی ، فقط ہیچ برفکرہ بناؤ
 اعتقادیمی فدا ایچہ جکمی ذات شاہانہیہ آ کلاندم . سلطان عبدالمجید
 ہیچ سنی چیقارمادن یانندن چیقمامہ مساعده ایتدی .